

ПАНЕЛЬ ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Наталія Желіховська,

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Навчально-науковий інститут журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

Анастасія Волобуєва,

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Навчально-науковий інститут журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ТЕРМІНА «ХУДОЖНЯ ПУБЛІЦИСТИКА»

«Художня публіцистика» – поняття надзвичайно популярне, широкоживане й водночас дещо загадкове, навіть архаїчне, яке давно потребує трансформації. З'ясувати чіткі критерії визначення художньої публіцистики досить складно, тому це поняття описують по-різному: тип творчості, рід літературної діяльності, вид соціально-політичної прози... В. Здоровега такий масив текстів пропонує зараховувати не до публіцистики, а до публіцистичного стилю, який може бути притаманним як літературі, образотворчому мистецтву, так і журналістським матеріалам, де є суспільно значима проблематика, образність, авторська позиція [2, с. 219]. На думку В. Здоровеги, доцільно розрізняти публіцистику у широкому і вузькому, професійно-журналістському значенні слова.

Публіцистика у професійно-журналістському значенні слова – це твори, в яких на основі своєрідного поєднання логічно-абстрактного і конкретно-образного мислення, оперативно досліджуються й узагальнюються із позиції загальнолюдських цінностей актуальні факти та явища з метою впливу на суспільну свідомість і соціальну практику. Йдеться про конкретні твори, які визначаються не за окремими ознаками, а за їх сукупністю: 1. Суспільна значимість на рівні проблематики. 2. Практична цілеспрямованість на рівні ідеї, узагальнюючого висновку. 3. Документальна точність на рівні фактів і явищ. 4. Доступність для масової аудиторії на рівні образності тексту.

У фокусі публіцистичного дослідження – соціальні стосунки між людьми, соціальний аспект будь-якого явища суспільного життя. Суспільна дійсність, у контексті якої розглядаються людські стосунки, охоплює всі сфери суспільного життя – політику, економіку, мистецтво, освіту, науку, релігію, спорт та ін.

Завдання публіциста – встановити причинно-наслідкові зв'язки виникнення і функціонування фактів і явищ, виявити тенденції розвитку, зробити прогнози найбільш вірогідного сценарію розвитку подій. Це потребує неабиякого таланту у поєднанні з аналітичним, логічно-абстрактним і конкретно-образним мисленням, щоб не лише дослідити факт, а й пояснити його значення доступною мовою аудиторії. Для пояснення факту, крім логічних аргументів публіцист застосовує образи, які

створюються на основі тих фактів, які вже міцно увійшли в свідомість соціуму і дозволяють спілкуватися й розуміти одне одного. Образна система публіцистики не функціонує самостійно задля естетичного задоволення, а слугує необхідним доповненням для ефективного донесення змісту. Наприклад, опираючись на відому публіцистичну працю «британського Вольтера» Семюела Джонсона «Патріот», зокрема типажі, описані три століття тому: «обережний патріот», «байдужий патріот», «патріот-базікало», «своєкорисливий патріот», – С. Рахманін проводить паралелі з сучасними реаліями і майстерно передає зміст за допомогою метафор, використовуючи факти і описуючи явища українського політикуму [6]. Доступність авторського бачення для широкої аудиторії забезпечується використанням яскравих образів: «Як «Таврія» біля Верховної Ради», «Як вегетаріанець на корпоративі у канібалів». Патріотизм «як прихисток» може набувати різноманітних форм: «поношений домашній халат, у якому конфузно вийти на люди», «узятий напрокат смокінг, який надівають від випадку до випадку», «священна риза, гвардійський мундир, дороге серцю вбрання», «затишний повсякденний одяг». В.Здоровега називає таку образність публіцистичною (більш лаконічною та конкретною) на відміну від художньої образності у літературі [2, с. 235].

Аналіз наукових розробок українських вчених дозволяє зробити висновок, що термін «художня публіцистика» має конотацію «радянська» або «російська» упродовж тривалого часу. У період Перестройки (1985–1990 роки) В. Здоровега критично аналізує такі вади радянської художньої публіцистики як ілюстративність, поверхова описовість, пишномовне пустослів'я, нав'язливість та бездоказовість [1]. Про глибоку закономірність таких ознак художньої публіцистики радянського періоду свідчить і той факт, що українські науковці робили спроби відмежуватися від впливу російських стандартів починаючи з 60-х років минулого століття. Під час так званої «відлиги» після сталінського тоталітаризму, українські науковці В. Здоровега [3], Ю. Лазебник [4], Д. Прилюк [5] палко відстоювали право публіцистики бути більше журналістикою, ніж літературою. Представники російського арсеналу науковців запекло тримали оборону традиційного для росіян розуміння публіцистики як художньої напівдокументальної пропаганди, напівправди, яку сьогодні росія використовує у війні як потужну зброю. Українські вчені, досліджуючи публіцистику, в першу чергу, з онтологічної точки зору, наголошували на діалогічній природі цього явища та його ролі в суспільстві не лише впливати на аудиторію, а й артикулювати її запити. Звісно, упродовж радянського періоду їхні намагання були марними. Нинішня росія так само відкидає будь яку діалогічну форму взаємодії влади з суспільством.

Отже, публіцистика потребує сучасного прочитання. Публіцистику не варто розглядати як художню чи нехудожню. Вона завжди послуговується образністю у донесенні змісту, але це не перетворює її у художню творчість. Майстерне застосування мовно-стилістичних засобів, техніка творчості – це елементи авторського стилю, які можуть бути винятково індивідуальними. Тому видається закономірним, що таке явище як «художня публіцистика» сьогодні втрачає свою популярність.

Щодо потенціалу самої публіцистики, то він має своє потужне втілення на усіх медіамайданчиках особливо зараз, в умовах війни. У контексті публіцистики можемо розглядати таку малу форму як авторська колонка, яка сьогодні у різних модифікаціях широко представлена у медіа як професійних, так і соціальних. Варто зауважити, що колонки публіцистів (О. Забужко, В. Портнікова та ін.) не відрізняються глибиною аналізу і якістю осмислення дійсності залежно від місця публікації – у соціальних мережах чи ЗМІ. Сьогодні публіцистика надзвичайно затребувана також у форматі історій – як правило, це проблемні нариси про людей, їхні долі, ситуації та обставини в умовах війни.

Список використаної літератури

1. Здорова В. Й. Збагнути день суший. К. : Дніпро, 1988. 263 с.
2. Здорова В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. Львів : ПАІС. 2004. 268 с.
3. Здорова В. Й. У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології публіцистичної майстерності. Львів, 1969, 180 с.
4. Лазебник Ю. А. Публіцистика в літературі. Літературно-критичне дослідження. К., 1971. 320 с.
5. Прилюк Д. М. Публіцистична творчість як пізнавальна діяльність. *Філософська думка*. 1973. № 2. С. 47–55.
6. Рахманін С. Останній прихисток. *Дзеркало тижня*. Україна. 2009, № 44, 3 верес. URL: https://zn.ua/ukr/internal/ostanniy_prihistok.html .

Світлана Семенко,

*кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри журналістики,*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені Володимира Короленка,
м. Полтава, Україна*

ВИКРИТТЯ АНТИУКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ВИСТУПАХ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ ТА ЮРІЯ КОСАЧА

Дослідження пласту політичної публіцистики відомого шляхетного роду Драгоманових-Косачів, оприлюдненої на сторінках багатьох знакових українських пресових видань, має велику значущість особливо сьогодні, коли Україна протистоїть не тільки військовій, а й інформаційній агресії рф. Серед представників відомої публіцистичної династії значний сегмент антиросійських публікацій зустрічаємо в Олені Пчілці та Юрії Косача. У своїх виступах вони рішуче (суголосно «драгоманівській» традиції) демаскували дволику російську політику стосовно українського національного питання.

У публіцистичній практиці Олені Пчілці 1906–1916 рр. сміливо й неупереджено представлено важливі для українців і «незручні» для офіційної політики Російської імперії проблеми. Чітка націоналістична позиція Олені Пчілці, непохитне протистояння будь-яким проявам русифікації в різних сферах життя українців проартикульовані нею в статті «Українська ввічливість і московська увага», що є сегментом серії викривальних публікацій про «нове слов'янолюбство» петербурзького професора А. Погодіна.

Критикуючи частину тогочасної київської інтелігенції за національну меншовартість, Олена Пчілка демонструє облудність і фальшивість позиції в українському питанні представника російської ліберальної інтелігенції. Із незамаскованим сарказмом Олена Пчілка зазначає, що українська «ввічливість» не знайшла належної очікуваної оцінки в петербурзького професора Погодіна, який у російській пресі, за влучним виразом Олені Пчілці, «клопочеться найбільш, коли б, мовляв „хохліки” не висмикнули від нас свого чуба; не вийшли „из-под вплиня нашего”» і закликає «русское прогрессивное общество» посилити свій контроль за розвитком української преси та поєднанням українців з поляками «пока ещё вполне возможно» [6, с. 13].

У статті-заклику «Наше оточення» публіцистка основну увагу читачів концентрує довкола проблеми ставлення російських лібералів до українського демократичного руху. Беручи до уваги власну політичну практику, конкретний фактаж із російсько-українських взаємовідносин, Олена Пчілка констатує, що серед